

Vinko Möderndorfer

DVE ZGODBI

Črke

Ob ozki visokogorski poti so v sivo skalo vklesane črke nekega davnega napisa. Popotnik, ki slučajno zaide v ta popolnoma nezanimiv, od boga in človeške zgodovine pozabljen svet, in se povsem po naključju utrujen nasloni na skalo, in če se mu oči, ki ure in ure niso videle razen ostrih skal ničesar, ustavijo na drobnih sledovih črk, bo lahko razbral:

... *umrli* ... *svob*...

Pod temi črkami bo popotnik, če se mu bo zdelo vredno potruditi, lahko videl še sledove drugih vrstic in črk, ki se vedno bolj izgubljujejo v sivini zlizane skale, pametne vsebine pa ne bo mogel več razvozlati ... Stoletja, kri, dež, jeklo, vojne, vojaki, naključni popotniki, čudaški turisti ... vse to je dokončno izbrisalo vsako sled o sporočilu iz davnine. Prepoznavni sta ostali samo besedi: *umrli* in pa ostanek besede, ki bi morda lahko pomenila besedo *svoboda*. Kot da bi prav ti dve besedi čudežno kljubovali času. *Umrli* in *svoboda* ... Pa še ti dve besedi sta bili napisani v čudnih črkah čudnega jezika, kakršnega danes pozna samo še peščica ljudi.

Samoten čudaški popotnik, ki nemara le zaide v te skalnate pušče, tako ne more vedeti, ali je napis samo ostanek zelo starega turističnega sporočila ali resnična sled davne davnine ... Morda bo popotnika zanimala povezava med tema dvema ostankoma besed. Morda se mu bo zazdelo, da je preteklost želela pustiti zapis o ljudeh, ki so *umrli za svobodo*. Vendar tega popotnik zagotovo ne bo mogel nikoli vedeti. Toliko besednih zvez obstaja, ki povezujejo besedici *umrli* in *svoboda*.

Resnica je v času izmuzljiva. Mnogokrat se spremeni v legendo, pravljico, fantastično pripoved ... In nekaj podobnega se je najbrž zgodilo tudi z *resnico o Trdnjavi*.

Trdnjava je stala na gori. Bila je mogočna utrdba, v katero so se zatekli ljudje s svojim vladarjem, kadar so v deželo vdrla sovražna ljudstva. *Trdnjava* je tako s časom postala mesto. Mesto s cvetočo trgovino, velikimi mestnimi hišami, diplomati, lepimi ženskami, mesto z mnogimi pesniki ... Ljudje so prihajali v mesto in iz njega odhajali bogatejši. Mesto *Trdnjava* je tako postalo najbolj slaven kraj daleč naokoli. Znan pa je postal predvsem po visoki, šesterokotni hiši v sredini mesta, kamor so prihajali možje z mulami iz starega sveta. V torbah in bisagah, obešenih na hrbtih živali, so bradati možje prinašali popisane svitke, v tulce spravljene svete besede, všite z zlatimi nitmi v ustrojene kože posvečenih in obredno zaklanih živali ... In vsi so hiteli k hiši sredi mesta, kjer so mojstri pazljivo razgrnili rokopise sosednjih ljudstev in jih spremenili v knjige. V knjige spremenjene misli, vezane v usnje in obšite s svilo, so potem, spet na hrbtih mul in mezgov, romale nazaj k svojim ljudstvom. Tiskarna sredi *Trdnjave* je bila edina tiskarna tistega davnega časa. K njej so romali ljudje s temno poltjo, z lasmi kot žima, pa tudi ljudje s čudno, neznano govoricco, ki so se s svojimi vozovi pripeljali s severa. Prišli so tiho, prinesli svoje svete kože in odšli neslišno, otovorjeni s knjigami ...

Tiskarna sredi *Trdnjave* se je širila in kmalu je postala središče mesta. Vladarjeva palača se ji je spoštljivo umaknila, prav tako so se pred njenim pročeljem umaknile hiše bogatih trgovcev, ministrov in njihovih lepih priležnic ... Tiskarna je postala srce mesta in države. Njeno poslopje je bilo podobno geometričnemu satovju in se je iz centralne dvorane v plasteh širilo na vse strani. V samem središču šesterokotne stavbe je bilo okoli velikih tiskarskih strojev razporejenih tisoče predalnikov, v katerih so bile spravljene svinčene črke vseh velikosti in oblik. Nepregledna množica mojstrov se je brez besed, z nekakšno posvečeno spoštljivostjo sprehajala med ebenovinastimi predalniki in pazljivo, kot dragocene dragulje, izbirala črke in jih na drugem koncu šesterokotne dvorane zlagala v besede. V drugih sobanah in skrivnih prostorih, v naslednjem šesterokotnem obroču poslopij, so rezbarji ustvarjali vijugasto okrasje, podobe bogov, pa tudi navadnih ljudi ob vsakdanjih opravkih, s katerimi so krasili prazne prostore med gosto potiskanimi stranmi. V obokanih hodnikih so drugačni mojstri v usnju ustvarjali platnice, jih krasili s simboli neznanih ljudstev ... Spet drugje so z zlatimi nitmi šivali obrobe, v platnice kraljevskih knjig in knjig velikih svečenikov so vtiskovali dragulje in bisere ... In potem, v zadnjem krogu poslopij so ženske z belimi bombažnimi rokavicami na rokah in s pisanimi rutami, ovitimi okrog dolgih črnih las, zlagale potiskane strani v knjigo. V teh prostorih, prav na robu velikega satovja poslopij, ki se je v šesterokotnih slojih širilo od središčnega prostora navzven, kjer je bilo v predalih zloženih milijone svinčenih črk, se je slišal smeh in razposajen hehet, s katerim so ženske in dekleta pospremile knjige v skladišča, kjer so jih zložili v lesene škatle, jih povezali z rafijo in jih naložili na hrbte živali, ki so jih potem, po skrivnih poteh stare celine, odnesli k svojim ljudstvom in njihovim bogovom ... Tako so nastajale svete knjige vseh ljudstev, pa tudi knjige pesnikov in prerokov.

Kraj, imenovan *Trdnjava*, se je dvigal na gori. Bližnja in daljna ljudstva pa so ga imenovala z različnimi imeni. Še danes se arheologi, zgodovinarji in pisci vseh vrst prepirajo med sabo. Nekateri zagovarjajo trditev, da je v resnici obstajalo več podobnih mest, drugi pa trdijo, da je bilo eno samo mesto na gori, kjer je stala največja tiskarna starega sveta. V dokaz navajajo različna imena različnih ljudstev, ki pa v resnici vsa pomenijo isto: *Mesto besed*, *Kraljestvo črk*, *Dežela*, *kjer so nastale zgodbe* ali pa preprosto *Kraj*, *kjer se rojevajo knjige* ... Kako so mesto imenovali sami prebivalci, ni znano.

Kljub nepregledni množici knjig, ki so ostajale v mestu, saj so od vsake natislane knjige meščani obdržali po en izvod, kljub velikemu številu svojih lastnih knjig, ki so jih tiskali svojim pesnikom v domačem jeziku, pa se do danes ni ohranila prav nobena podoba mesta ali pisni zapis o ljudstvu, ki je živelo v tistih krajih med gorskimi slemeni in daljnim morjem. Na gori ni ostal niti kamen na kamnu. Razen ostanka dveh besed, vklesanih v skalo, ki popotnika spominjata na besedo *umrli* in na besedo *svoboda*, ni od *mesta črk*, od *kraja*, *kjer so se rojevale knjige*, ostalo nič. Ljudstvo je izginilo in se stopilo z drugimi ljudstvi. Trgovske poti so šle mimo, gozdovi so zarasli ceste in skale so zasule doline ... In kadar se zgodi takšen popoln izbris nekega časa, zgodovinarji večkrat skomignejo z rameni in rečejo: *kaj moremo, vojna*.

In res, legenda govori o obleganju *Trdnjave* na gori. Obstajajo mnogi zapisi sosednjih ljudstev, ki v svojih zgodbah omenjajo veliko vojaško silo, ki se je s svojim orožjem utaborila pod visokim obzidjem ... Čeprav si danes znanstveniki niso popolnoma edini, kje naj bi se to dogajalo, še manj pa so prepričani o času ... Viri so zmedeni in različni, tako da je dolgoletno obleganje, nekateri avtorji celo trdijo, da je trajalo več kot sto let, bolj doma v legendah kot v ekzaktni znanosti. Zakaj so neznani vojaki neznanega ljudstva oblegali mesto, pravzaprav ni pomembno. Razlogi za obstreljevanje mest so v vseh časih enako absurdni in enako krvoločni.

Zgodba pa govori, da so *Mesto črk* oblegali tako dolgo, da je ceste okoli mesta prerasla trava, tako dolgo, da so reke spremenile svoje struge in gore spustile svoja slemena v doline ... Cvetje na vedno cvetočih vrtovih mestnih lepotic se je že davno usulo in otroci so postali starci ... Prebivalce v obleganem mestu je izčrpavala lakota ... Ena izmed zgodb govori tudi o tem, da je bila lakota tako huda, da so starši zaklali najmlajšega otroka, da so z njim nahranili ostale ... In tudi zime so bile iz leta v leto hujše. Med dolgoletnim obleganjem so prebivalci pokurili vse lesene mostiče, rezljane balkone in ebenovinaste kolonade ... In ko so iz svetišč odnesli še vse lesene sohe in v mestu res ni bilo ničesar več, kar bi na smrt premraženi ljudje še lahko položili na ogenj, je vladar odprl vrata mestne knjižnice in vrata skladišč papirusa in dragocenih kož ... Ljudje so se tisto zimo greli ob plamenih, v katerih so izginjale velike zgodbe in zapisane božje besede so se za vedno izgubile v pepelu ognjišč ... Toda sovražna vojska je še naprej oblegala mesto.

V tistem času, tako pripoveduje legenda, je pogumnim branilcem mesta zmanjkalo krogel za njihove muškete in arkebuze. Z visokih obzidij so branitelji nemočno gledali na oblegovalca, njihove puške so bile neme, sovražnik pa je neprestano in brez nevarnosti, s pesmijo na ustih in bokalom vina v rokah, streljal prek kamnitih sten obrambnega obzidja, da so krogle luknjale strehe domov in palač ter jih počasi in vztrajno spreminjale v kamniti drobir. Ko se je na ognjišču v pepel spremenila zadnja, najlepša, najpomembnejša knjiga *Trdnjave* in njenega ljudstva, *Zakonik življenja*, je vladar poklical k sebi generale in jim rekel: *Moramo se prebiti ... Naše ljudstvo ne bo zdržalo še ene zime ... Generali so odkimavali in s koščnimi prsti zaskrbljeno rili po svojih belih bradah ... Kako vendar, vladar! Sovražnik že dolgo ve, da za naše arkebuze nimamo več krogel ... Vse smo izstrelili. Sodčki smodnika v naših kletah so brez vrednosti, kot mivka ...* In takrat je vladar ukazal odpreti vrata v samo srce tiskarne, kjer je bilo v predalih spravljeno na tisoče in tisoče svinčenih črk ... Velikih in malih, okrašenih in preprostih, zaobljenih, zašiljenih, skrivnostnih pismenk neznanih narodov, pismenk v obliki risb in podob z daljnega vzhoda, pa črk rimske kapitele in pisave potopljene Atlantide ... Stresli so jih iz predalov in jih na ognju, ki vse prežge, ki vse očisti, pretopili v svinčene krogle. S svinčenkami so napolnili muškete, arkebuze in male topove, ponoči odprli vrata, presenetili oblegovalce in si s tiskarskimi črkami, spremenjenimi v smrtonosno orožje, priborili svobodo.

Pregnali so sovražnika. Mnogo pa jih je vseeno obležalo na pobočju pred *Trdnjavo* ... Vendar, zmagali so. S črkami so se rešili suženjstva in si ponovno priborili samostojnost.

Takrat je vladar dal v skalo vklesati napis, ki naj bi naslednje rodove spomnil na tiste, ki so dali življenje za svobodo. Morda se je vladar v vrsticah in besedah, ki jih je izbrisal čas, spomnil tudi na svinčene črke, ki so bile namenjene tiskanju knjig, vendar so v bitki služile kot orožje ... Ne vemo. Zelo verjetno je, da vladar ni razumel sporočila, ki mu ga je tako nazorno razkrila usoda ... Kajti danes *Trdnjave*, kjer se rojevajo knjige, ni več. Kljub zmagi vladar ni nikoli obnovil tiskarne niti knjižnice. Najbrž sta tudi zaradi tega mesto vrh gore in ljudstvo z njim izginila z obličja zemlje. V opoju zmage so pozabili na črke, ki se zlagajo v besede in pomenijo življenje ...

Tisto, kar ni uspelo sovražni vojski, je uspelo *dežju*, *snegu* ... *naključnim turistom*, ki so čisto na koncu raznesli še vse, kar je morda ostalo ... Brez črk in knjig se je mesto vrh gore sesulo v prah, njegovi ljudje pa so se stopili z ljudstvi v neskončnih ravninah in se za vedno izgubili v času ...

Včasih so sporočila zapisana v čas jasno in nedvoumno, včasih pa ostanejo le blede sledovi, ki lahko pomenijo marsikaj. Mnogokrat se nam resnica razkrije kot legenda, ki se v svojem sprehodu skozi čas neprestano spreminja in dopolnjuje, dobiva večje in večje razsežnosti, presega človeško resničnost in zablesti na nebu skupne človeške preteklosti kot vedno pripovedovana in

nikoli do konca povedana zgodba ... O *Resnici* vemo tako malo ... O resničnih vzrokih in posledicah ne vemo skoraj ničesar ... Manj kot naključni turist v neki pozabljeni gorski deželi, ko se utrujen nasloni na kamen z vklesanimi sledovi nekega davnega napisa, razpadlega na posamezne črke, in ni povsem prepričan, če je vse to resničen ostanek preteklosti ali pa samo izzven neke davne izmišljije, ki bi rada bila resnica.

Zgodba o strahu

To zgodbo mi je povedala ženska, ki jo je bilo strah.

Ko sem jo spoznala, je imela večji del življenja že za sabo. Tako mi je sama rekla: *Večji del življenja imam že za sabo*. Kadar koli sem jo srečala, je najin površen in mimobežen pogovor vedno končala s kakšno splošno mislijo: *Življenje hitro mine* ali pa *Dvakrat se obrneš, pa si star ...* Spadala je v tisto skupino ljudi, ki so nagnjeni k temu, da iz vsega potegnejo nekakšen sklep. Nekakšno *globljo* resnico.

Takrat sem se na vrat na nos priselila v njeno hišo. V časopisu je bil oglas: *stanovanje oddamo, stara hiša, predmestje ...* nobenega pretiranega udobja, za hišo vrt, pred hišo cesta, stanovalci večinoma stari, avtobusna postaja malo nižje, podružnica mestne pošte za vogalom, trgovina v sosednji ulici, s starim pultom na sredini in osivelimi prodajalkami, ki vsakega kupca posebej postrežejo, potem brskajo po lesenih policah in na od časa razjeden lesen pult naložijo sladkor, moko, olje ... na koncu pa te še prijazno vprašajo: *Kaj pa sveže žemljice, danes jih pa ne boste?* (Takšnih trgovin ni več, pravi čudež je, da je *preživela*, kot da so jo po pomoti pozabili tu ...) In tako sem se preselila v tisto predmestje. Pravzaprav sem vanj pobegnila iz svojega starega življenja. Morala sem pobegniti. Vse se je zgostilo, zavrelo, pljusnilo preko roba ... Pobegnila sem od moškega, ki sem ga imela rada, vendar me on ni imel toliko rad, da bi čisto zares začel znova in z mano ... Nekega večera, za oknom se je delal mrak, sence najinih teles so obstale prepletene v mirovanju, moja roka je postala njegova, njegovo stegno se je zlilo z mojim trebuhom ... Bila sva eno telo, samo vprašanje časa je bilo (tako se mi je zdelo tisti hip), ko se bo dvignil nad moj obraz in rekel: *Hočem živeti s tabo, ne samo ob koncu tedna, vsak dan!* On pa se je dvignil in zajokal: *Ljubim jo, svojo ženo še vedno ljubim ...*

Takrat sem pobegnila v predmestje. Prebrala oglas v časopisu in poklicala prijatelja, ki mi je s svojim avtomobilom pomagal preseliti moje reči ... In takrat sem jo prvič srečala. Na vratih temnega stopnišča, ko sem v drugo nadstropje vlačila škatle s knjigami, me je ustavila: *Me veseli, da bova sosedu ... V škatlah so najbrž knjige ... Veste, tudi jaz imam rada knjige ... Oče me je navdušil za knjige, ko sem bila še otrok ... Knjige nam lahko povedo več-kot življenje, je zaključila najino prvo srečanje ...*

V tistem času, tako pripoveduje legenda, je pogumnim branilcem mesta zmanjkalo krogel za njihove muškete in arkebuze. Z visokih obzidij so branitelji nemočno gledali na oblegovalca, njihove puške so bile neme, sovražnik pa je neprestano in brez nevarnosti, s pesmijo na ustih in bokalom vina v rokah, streljal prek kamnitih sten obrambnega obzidja, da so krogle luknjale strehe domov in palač ter jih počasi in vztrajno spreminjale v kamniti drobir. Ko se je na ognjišču v pepel spremenila zadnja, najlepša, najpomembnejša knjiga *Trdnjave* in njenega ljudstva, *Zakonik življenja*, je vladar poklical k sebi generale in jim rekel: *Moramo se prebiti ... Naše ljudstvo ne bo zdržalo še ene zime ... Generali so odkimavali in s koščeni prsti zaskrbljeno rili po svojih belih bradah ... Kako vendar, vladar! Sovražnik že dolgo ve, da za naše arkebuze nimamo več krogel ... Vse smo izstrelili. Sodčki smodnika v naših kletih so brez vrednosti, kot mivka ...* In takrat je vladar ukazal odpreti vrata v samo srce tiskarne, kjer je bilo v predalih spravljeno na tisoče in tisoče svinčenih črk ... Velikih in malih, okrašenih in preprostih, zaobljenih, zašiljenih, skrivnostnih pismenk neznanih narodov, pismenk v obliki risb in podob z daljnega vzhoda, pa črk rimske kapitale in pisave potopljene Atlantide ... Stresli so jih iz predalov in jih na ognju, ki vse prežge, ki vse očisti, pretopili v svinčene krogle. S svinčenkami so napolnili muškete, arkebuze in male topove, ponoči odprli vrata, presenetili oblegovalce in si s tiskarskimi črkami, spremenjenimi v smrtonosno orožje, priborili svobodo.

Pregnali so sovražnika. Mnogo pa jih je vseeno obležalo na pobočju pred *Trdnjavo* ... Vendar, zmagali so. S črkami so se rešili suženjstva in si ponovno priborili samostojnost.

Takrat je vladar dal v skalo vklesati napis, ki naj bi naslednje rodove spomnil na tiste, ki so dali življenje za svobodo. Morda se je vladar v vrsticah in besedah, ki jih je izbrisal čas, spomnil tudi na svinčene črke, ki so bile namenjene tiskanju knjig, vendar so v bitki služile kot orožje ... Ne vemo. Zelo verjetno je, da vladar ni razumel sporočila, ki mu ga je tako nazorno razkrila usoda ... Kajti danes *Trdnjave*, kjer se rojevajo knjige, ni več. Kljub zmagi vladar ni nikoli obnovil tiskarne niti knjižnice. Najbrž sta tudi zaradi tega mesto vrh gore in ljudstvo z njim izginila z obličja zemlje. V opoju zmage so pozabili na črke, ki se zlagajo v besede in pomenijo življenje ...

Tisto, kar ni uspelo sovražni vojski, je uspelo *dežju*, *snegu* ... *naključnim turistom*, ki so čisto na koncu raznesli še vse, kar je morda ostalo ... Brez črk in knjig se je mesto vrh gore sesulo v prah, njegovi ljudje pa so se stopili z ljudstvi v neskončnih ravninah in se za vedno izgubili v času ...

Včasih so sporočila zapisana v čas jasno in nedvoumno, včasih pa ostanejo le blede sledovi, ki lahko pomenijo marsikaj. Mnogokrat se nam resnica razkrije kot legenda, ki se v svojem sprehodu skozi čas neprestano spreminja in dopolnjuje, dobiva večje in večje razsežnosti, presega človeško resničnost in zablesti na nebu skupne človeške preteklosti kot vedno pripovedovana in

nikoli do konca povedana zgodba ... O *Resnici* vemo tako malo ... O resničnih vzrokih in posledicah ne vemo skoraj ničesar ... Manj kot naključni turist v neki pozabljeni gorski deželi, ko se utrujen nasloni na kamen z vklesanimi sledovi nekega davnega napisa, razpadlega na posamezne črke, in ni povsem prepričan, če je vse to resničen ostanek preteklosti ali pa samo izzven neke davne izmišljije, ki bi rada bila resnica.

Zgodba o strahu

To zgodbo mi je povedala ženska, ki jo je bilo strah.

Ko sem jo spoznala, je imela večji del življenja že za sabo. Tako mi je sama rekla: *Večji del življenja imam že za sabo*. Kadar koli sem jo srečala, je najin površen in mimobežen pogovor vedno končala s kakšno splošno mislijo: *Življenje hitro mine* ali pa *Dvakrat se obrneš, pa si star* ... Spadala je v tisto skupino ljudi, ki so nagnjeni k temu, da iz vsega potegnajo nekakšen sklep. Nekakšno *globljo* resnico.

Takrat sem se na vrat na nos priselila v njeno hišo. V časopisu je bil oglas: *stanovanje oddamo, stara hiša, predmestje* ... nobenega pretiranega udobja, za hišo vrt, pred hišo cesta, stanovalci večinoma stari, avtobusna postaja malo nižje, podružnica mestne pošte za vogalom, trgovina v sosednji ulici, s starim pultom na sredini in osivelimi prodajalkami, ki vsakega kupca posebej postrežejo, potem brskajo po lesenih policah in na od časa razjeden lesen pult naložijo sladkor, moko, olje ... na koncu pa te še prijazno vprašajo: *Kaj pa sveže žemljice, danes jih pa ne boste?* (Takšnih trgovin ni več, pravi čudež je, da je *preživela*, kot da so jo po pomoti pozabili tu ...) In tako sem se preselila v tisto predmestje. Pravzaprav sem vanj pobegnila iz svojega starega življenja. Morala sem pobegniti. Vse se je zgostilo, zavrelo, pljusnilo preko roba ... Pobegnila sem od moškega, ki sem ga imela rada, vendar me on ni imel toliko rad, da bi čisto zares začel znova in z mano ... Nekega večera, za oknom se je delal mrak, sence najinih teles so obstale prepletene v mirovanju, moja roka je postala njegova, njegovo stegno se je zlilo z mojim trebuhom ... Bila sva eno telo, samo vprašanje časa je bilo (tako se mi je zdelo tisti hip), ko se bo dvignil nad moj obraz in rekel: *Hočem živeti s tabo, ne samo ob koncu tedna, vsak dan!* On pa se je dvignil in zajokal: *Ljubim jo, svojo ženo še vedno ljubim* ...

Takrat sem pobegnila v predmestje. Prebrala oglas v časopisu in poklicala prijatelja, ki mi je s svojim avtomobilom pomagal preseliti moje reči ... In takrat sem jo prvič srečala. Na vratih temnega stopnišča, ko sem v drugo nadstropje vlačila škatle s knjigami, me je ustavila: *Me veseli, da bova sosed* ... *V škatlah so najbrž knjige* ... *Veste, tudi jaz imam rada knjige* ... *Oče me je navdušil za knjige, ko sem bila še otrok* ... *Knjige nam lahko povedo več kot življenje, je zaključila najino prvo srečanje* ...

Bila je prijazna, malce debelušna, vendar zelo urejena gospa v preprostem, elegantnem kostimu in s popolnoma belimi lasmi, dvignjenimi v urejeno figo na vrhu glave. Sredi vedno nasmejanega obraza so se okroglile živahne oči, ki so kar naprej zvedavo begale po sogovorniku. Pravzaprav je bila tipična, še ne preveč ostarela *babica* iz otroških pravljič, kakršne smo brali v mladosti. Nekaj neskončno prijaznega je bilo v njej, nekaj, kar vliva zaupanje ... Zgoraj v sobi, ko sem zlagala knjige iz škatel, sem razmišljala o njej, nekako mi ni in ni šla iz glave. Njeni beli lasje, radovedne oči in pa nekakšna milina, ki jo je izžarevala ... Vse to me je začelo zanimati, postajala sem radovedna; začela sem se spraševati, kdo je pravzaprav ta belolasa gospa ...

Učiteljica sem bila. Vse življenje sem bila učiteljica. Učila sem prvi razred. Si predstavljate, da vse življenje učiš prvi razred, mi je rekla in nagajivo pomežikala s svojimi drobnimi očmi, nekako se nisem mogla prebiti iz prvega razreda, sem pa res zaostala, se je zahihitala s precejšnjo mero samoironije. Pa da ne boste mislili, da mi je bilo težko, sploh ne, rada sem jih učila, najrajši sem imela tiste male, radovedne obrazke, ki tako začudeno zrejo vate ... Veste, misliš, da ti učiš njih, pa v resnici oni učijo tebe, je spet zaključila z nekakšno splošno, rahlo filozofsko zamaknjeno mislijo.

Belolaso gospo sem srečevala vsak dan in vsak dan sva se dogovorili, da se bova dobili na čaju, na klepetu, jaz ji bom pokazala svoje knjige, ona meni njene ... Dnevi pa so minevali z nezaslišano hitrostjo in najino srečanje sva prelagali in prelagali ... V tistem času me je moški, ki sem ga zapustila, neprestano klical, me čakal pred knjižnico, kjer sem bila v službi (jaz pa sem pobegnila pri zadnjih vratih in čez dvorišče), pri sodelavcih puščal sporočilca, sentimentalne prošnje v okornih verzih, ki naj bi bili malo resni in malo smešni ... (Kako prozorno!) In na koncu sem popustila. Dobila sva se v kavarni. Bil je že tam. Čakal me je. Sedla sem mu nasproti. Po dolgem času sem ga spet videla ... Nisem mogla verjeti: pred mano je sedel tujec. *Je to človek, s katerim sem preživela pet let?* sem razmišljala, medtem ko je on govoril in govoril in moledoval in moledoval ... Odpiral je usta, se me prek mize dotikal s svojimi vedno hladnimi rokami, njegov obraz se je pačil v grimasah, me prepričeval, besede pa so se izgubljale, padale v prazno, brbotale brez pomena in se ustavljale nekje pred mano, kot da bi med nama stal steklen zid, dokončna pregrada, skozi katero ne moreš z nobeno obljubo, z nobeno besedo ... Nena doma sem vstala in odšla. Hodil je za mano, vztrajno, ni in ni nehal govoriti ... Potem sva obstala ob nekem prehodu za pešce, na semaforju je gorela rdeča luč, prijel me je za roko, čutila sem, kako me njegovi prsti stiskajo v rahlih impulzih, kot bi hoteli reči: *Počakaj, ne odidi, še veliko ti imam povedati ...* Ko se je prižgala zelena luč, sem šla čez, on je ostal na pločniku. Nisem se ozrla, vendar sem čutila, kako stoji tam, kako me gleda ... Spet se je prižgala rdeča luč in avtomobili so speljali ... Cesta med nama je zahrumela in se spremenila v reko avtomobilov ... Preden sem izginila za vogalom, sem pomislila na Ovidove *Metamorfoze*, knjigo, ki je že dolgo nisem imela v roki, zdaj pa sem jo

spet našla, ko sem iz škatel zlagala knjige na police v svojem novem domu: *Cesta je kot temna reka Aheron, ki dokončno razdeli življenja in čez katero se ne moreš nikoli več vrniti na drugo stran ...* sem pomislila.

Tisto noč sem se prebudila ... Sunkovito. Kot bi v moji glavi kdo prižgal luč ... Zadihana sem sedela na postelji in zrla v mrak sobe. Nisem točno vedela, kaj me je prebudilo. V sobo je z ulice prodiralo samo značilno brnenje nočnega avtobusa, ki je ravnokar speljal s postajališča. Srce mi je utripalo z divjo silo. Čutila sem, kako mi stresa telo, v grlu se mi je naredila utripajoča kepa ... Je bil to strah? Nelagodje? Ali zgolj vznemirjenje telesa, ki se na hitro prebudi iz spanca ... Potem se je zaslišalo ... *Stokanje ... Glasno in kratko stokanje ... Jamranje se je slišalo od zunaj, s skupnega hodnika ... Vstala sem. Uho prislonila na vrata ... Res, slišali so se slabotni glasovi: Ne! Ne! Prosim, ne!* Odprla sem vrata in pokukala na hodnik ... Zagledala sem jo. V beli spalni srajci, z bosimi nogami je stala na pragu svojega stanovanja. Bleda svetloba ulične svetilke je skoz okno na hodniku v ozki progi padala na njen obraz. Imela je spuščene lase (šele zdaj sem videla, da ima do pasu dolge bele lase, ki si jih je čez dan povila v urejeno frizuro) ... Stopila sem do nje ... *Gospa, gospa ...* Njen obraz je bil siv, oči odsotne, kot da zrejo v drug čas, v drugo podobo ... *Gospa, kaj se je zgodilo?* Pogledala me je. Zdelo se mi je, da me je prepoznala, vendar se obraz ni spremenil. Še vedno je bil nekako zamaknjen, odsoten ... *Ni ga več, je dahnila. Koga?* sem vprašala. *Vsako noč ... Vsako noč ...* je še rekla in se začela umikati v stanovanje. *Vam je dobro? Lahko kako pomagam? Pokličem zdravnika?* Počasi sem šla proti njej. *Ne, je rekla nenadoma in zazdelo se mi je, da se je šele zdaj popolnoma zavedla, da stoji v spalni srajci na pragu svojega stanovanja ... Oprostite, je rekla z običajnim glasom ... Oprostite, da sem vas zbudila, vse je v redu, vse je že zdavnaj minilo, in je zaprla vrata za sabo.*

Naslednji dan sem jo srečala. Na stopnišču se mi je nasmehnila prijazna, belolasa gospa, kot da se ni nič zgodilo.

Urejanje novega domovanja me je za nekaj časa popolnoma prevzelo. Tekala sem po trgovinah, iskala primerne tapete, zavese, barvo za predsobo, stolček za balkon ... Z užitkom sem se prebujala in utrujena legala spat. Zdelo se mi je, kot da se začenja novo življenje, kot da je še vse pred mano. Ko sem se zjutraj pogledala v ogledalo, sem zagledala drug obraz. Obraz mlade ženske, ki se veseli novega dne, ker ve, da bo ves njen, da bo lahko počela s svojim časom, kar se ji bo zdelo. Nič več ne bo čakala na telefonski klic: *Jož, zdaj ne morem, peljem otroka v glasbeno, lahko čez eno uro?* Nič več se ne bo počutila, kot da dneve in dneve sedi v dolgi in prazni čakalnici, kjer ni nikogar, pa vendar nikoli ne pride na vrsto ...

Z belolaso učiteljico sem se, ko sem se vračala z nakupovanja, obložena z vzorci tapet, vzorci kopalničnih ploščic, satenastimi prevlekami ... kar naprej srečevala (kot da je čakala name) ... Pogovarjali sva se hitro, preprosto, kot

dve stari znanki. *Zanimivo*, je nekega dne rekla, ko sva se vračali iz trgovine, *včasih srečaš človeka, za katerega se ti zdi, da ga poznaš že vse življenje ...* Zardela sem in se nasmehnila, pa ne zaradi komplimenta, ki mi ga je tako prijazno in diskretno podarila belolasa gospa, ki je vsaj dvakrat starejša od mene, temveč zato, ker sem prav to misel hotela izreči tudi sama. *Včasih srečaš človeka, kot da ga poznaš že celo življenje ...*

Pa vendar, belolasa gospa ni nikoli govorila o svojem življenju. Razen tega, da je bila učiteljica in da je zaradi zdravja šla nekaj let prej v pokoj (nikoli ni povedala, kakšne zdravstvene težave je imela), mi o sebi ni povedala ničesar. Prav tako ni nikoli pokazala zanimanja za moje življenje ... Kot da je to, *kdo sem, kaj počnem, od kod prihajam*, sploh ne zanima. To me je, priznam, včasih motilo. Prav rada bi se z njo pogovorila tudi kaj osebnega ... Potrebovala sem takšen pogovor ... Pravkar sem se razšla z moškim, za katerega sem bila prepričana, da ga imam rada in da bom živela z njim, in to me je še vedno bolelo (čeprav si tega nisem in nisem hotela priznati), peklilo me je, me žrlo od znotraj ... Vendar z belolaso gospo nekako nisem mogla kar tako znenada začeti pogovora o sebi in svojih težavah ...

Stanovanje je bilo končno prebeljeno! Knjige na svojih mestih, rože v vazah, zavese na oknih in slike na stenah. Pripravila sem majhno praznovanje. Praznovanje za *začetek svojega novega življenja*. Svojega *zapuščenega moškega* nisem povabila, še več, svoj novi naslov sem ljubosumno skrivala pred vsemi, povedala sem ga samo svojim najbližjim in jim zabičala, da ga nikakor ne smejo izdati ... In tako so prišli: sošolka iz gimnazije in njen mož, prijatelj, tudi knjižničar, ki me je preselil s svojim avtomobilom, in belolasa gospa ... Pripravila sem sendviče in pijačo ... Bili smo veseli, sprehajali smo se iz kuhinje v sobo in potem na balkon, pa potem spet nazaj v sobo in kuhinjo: *Krasne preproge ... In police so super ... Pa zavese, tako enostavne, in posteljina in ploščice v kopalnici ...* Najbolj prisrčna je bila stara gospa. S svojimi drobnimi sivimi očmi je švigala po knjigah in kar ni mogla prehvaliti naslovov moje male zasebne knjižnice: *Točno to so moje najljubše knjige ... Dostojevski, Tolstoj, Čehov, Hemingway ... Krasno! Sami prijatelji! Saj se strinjate, da so knjige naši največji prijatelji?*

In takrat je vstopil.

Pravzaprav je padel v stanovanje. Brez trkanja. Kar na sredo sobe ... Smrdel je po alkoholu ... Patetično je pokleknil predme in pred moje noge položil šopek odcvetelih in polomljenih vrtnic. Bilo je neprijetno. Malce smešno, malce ganljivo, malce nasilno ... Predvsem pa iz nekega drugega časa, iz nekega drugega življenja, iz neke druge knjige ... Prijatelji so začeli počasi odhajati. Drug za drugim. *Joj, a je že toliko ura! Avto imam narobe parkiran ...* Tudi sivolasa gospa je odšla. Na vratih mi je pokimala in pomežiknila, češ *saj bo vse v redu ...* On pa je ostal. Blebetal je in blebetal. Nisem ga poslušala. Nisem imela moči. Morala bi ga postaviti pred vrata ... Pa sem zamudila trenutek ...

Presenetil me je ... Polomljene in odcvetele vrtnice mi je položil pred noge (me je to ustavilo? ta sentimentalni in kičasti prizor?) ... Odšli so, jaz pa sem ostala z njim ... Začel se je slačiti ... Najprej si je razrahljal kravato, potem si je odpel srajco ... To je počenjal kot tujec, ki se hoče vsem na očem, pa vendar neopazno splaziti pod odejo ... Počutila sem se ogoljufano ... On pa je govoril in govoril ... Sedela sem tam in zdelo se mi je, da me njegovo govorjenje, besede, ki jih ne poslušam, besede, ki jih ne razumem, počasi potiska proti robu brezna in da bom vsak hip zdrsnila v tesnobno globino praznine ... Ko je vstal in se odmajal na stranišče, sem pobrala njegovo srajco in kravato, pa čevlje, ki jih je že zbrcal z nog, in vse skupaj vrgla na hodnik. Ko je prišel iz stranišča, sem ga potisnila skozi vrata in jih zaklenila za njim. Trkal je. Spet je govoril in govoril. Potem je butal s pestmi. Kričal ... Ne vem več, kdaj sem zaspala. Vem samo to, da sem se sunkovito zbudila. Kot bi kdo v moji glavi prižgal luč. S hodnika je bilo slišati slabotne glasove belolase starke ...

Tako. Vse je bilo končano. Stanovanje opremljeno, praznovanje opravljeno, življenje pomaknjeno spet nazaj v svoj tir in on, moški, ki kleči, govori in hlipa, zraven pa krili s polomljenimi in odcvetelimi vrtnicami, ni nikoli več poklical. To je bil konec neke ljubezni. Dokončen konec. Kot umirajoči dinosaver je ljubezen še zadnjikrat zamahnila s svojim ogromnim repom, naredila nekaj škode, vendar na koncu vseeno dokončno izumrla ... Zdaj sva se z belolaso gospo videvali skoraj vsak dan. Kadar koli sem odprla vrata, je bila tam. Njen topel in razumevajoč pogled me je vedno čakal. Tako sem nekega večera sedela pri njej ... Pogovarjali sva se o knjigah, o glasbi ... Oči so se ji svetile od navdušenja ... Spominjala se je, kako je pred mnogimi desetletji, ko je bila še otrok, majhno dekletce, v Operi poslušala slavnega tenorista *Giglija* ... *Sedela sem v loži, očetu na kolenih ... Bilo je tik pred vojno ... To je bilo takrat ... Nekaj let preden ...* Zdaj je nenadoma utihnila ... Opazila sem, kako se ji je zatresla ustnica ... *Ampak, saj vas to ne zanima?* je rekla, me pogledala in se spet nasmehnila. *Zanima me, seveda me zanima*, sem jo poskušala pripraviti, da bi mi pripovedovala naprej. Vendar, bilo je prepozno ... *Kaj pa Proust, vam je všeč?*

Tisto noč sem se spet prebudila.

Tokrat sem zakričala jaz. Stiskalo me je za vrat. Dušilo me je. Legalo na prsi. V trenutku se mi je zazdelo, da ni ničesar, da je vse prazno, prazno kot izgubljena ljubezen, prazno kot novo stanovanje, kot ura brez kazalcev, kot mojih trideset let, kot obraz, ki se guba, kot čas, ki teče vedno samo naprej; prazno kot knjige, ki si jih že prebral, pa po desetih letih ne veš več, zakaj so te takrat tako prevzele, prazno kot dan po pogrebu, kot jutro po slabem vinu, po nerodnem ljubljenju, ki se je zgodilo po pomoti, prazno okoli mene, okoli vseh želja, upov, novih začetkov; prazno kot osamela koža, ki si želi dotikov, pa ni nikogar, ki bi jo uslišal, prazno kot izgubljena preteklost, prazno v trebuhu, brez otroka, brez mleka v prsah, ki ne bo nikoli ... Prazno v grlu, samo kepa, gosta kepa, ki duši, vendar ne zaduši ... prazno, prazno, prazno ...

In kričala sem.

Kričala.

Naslednji dan sem potrkala na njena vrata. *Kaj naj naredim?* Sem rekla, ne da bi pozdravila. *Kaj naj naredim s svojim življenjem?* Pogledala me je zvedavo kot majhna deklica v podobi starke ... *Ne vem*, je rekla, *lahko pa vam povem, kaj bi morala storiti jaz, pa nisem ...*

Povabila me je v sobo. Na mizi odprta knjiga ... *Iskanje izgubljenega časa* med prtički, skodelicami kave, sladkornico, krožničkomo s pecivom ... Zadaj odprto okno, postelja ob steni pospravljena, na njej igračka, punčka v krilcu, ki drži svoje mrtve plastične roke v širok objem ...

Človek mora živeti tako, da ga ni strah, je rekla belolasa gospa z glasom, kot da je pravkar začela pripovedovati pravljico ... *Jaz tega nisem znala ... Čas je bil tak ... Zdaj je drugače, ampak mene, mene je pa še vedno strah. Tako zelo me je strah.*

Česa? Sem jo vprašala.

Da mi ga bodo spet odpeljali ... je zašepetala kot veliko skrivnost in oči so se preselile v drugo pokrajino ...

Po tistem je nisem videla nekaj dni. Kljub najinemu raztrganemu, morda celo zmedenemu pogovoru, ki se je končal s srebanjem kave, s pobiranjem sladkih drobtin razdrobljenega kolačka, ki so se zalezle v volneno jopico in gube mojega krila, z razglabljanjem o Proustu in z zaključno mislijo: *Samo zdi se nam, da ljubimo, v resnici nas je samo strah samote*, ki je bila pobrana iz Proustovega pisanja in zelo svobodno spremenjena, mi je belolasa gospa kljub vsemu povedala nekaj, kar me je vznemirjalo vse naslednje dni. Spoznala sem, da je bil *strah* tisto, kar mi je leglo na prsi tisto noč. *Strah*, da je dokončno konec nekega mojega življenjskega obdobja. *Strah*, da bom ostala sama, da ne bom nikoli mati, da bom takšna kot ona, ostarela belolasa učiteljica prvega razreda, ki ponoči v spalni srajci in z razpuščenimi lasmi stoji na pragu in kliče za nekom, ki ga zdavnaj ni več ... Ja, strah pred življenjem, ki prihaja, in jaz, ki se moram naučiti, kako ga bom premagala.

Potem jo je zadela kap. Sploh nisem vedela. Gospa iz trgovine me je, takoj ko me je vprašala: *A danes pa ne boste svežih žemljic?*, zagrabila za roko in mi z rahlo prisiljenimi solzami v očeh rekla: *Jož, sem slišala, da ima levo stran pousem mrtvo, če jo boste obiskali, jo pozdravite, saj je vaša sosedka, upajmo, da se ne bo preveč mučila ...* Nekaj dni sem odlašala (bolnišnice nas spominjajo na to, kako smo krhki in ranljivi), potem sem zbrala pogum in šla.

Ste njena sorodnica? Ne? To je pa čudno ... Nikogar nima. Nihče ni vprašal po njej ... Prav ... Pojdite k njej, vendar ne za dolgo ... Sicer pa tako nisem pričrana, da vas bo slišala ...

Sedela sem pred njeno posteljo. Ležala je na hrbtu. Njeni dolgi beli lasje so ležali razgrnjeni na blazini okoli glave (kot nekakšen bel svet, sem pomislila in se nasmehnila svoji povsem neprimerni asociaciji). Imela je zaprte oči. Prijela sem jo za roko. Bila je hladna. Rekla sem: *Prišla sem ... Jaz sem ... Se me spominjate ...* Potem sem obmolčala. Ni imelo smisla. Besede so izzvenele v prazno ... *Še tako iskreno izgovorjena beseda nima pred obličjem prihajajoče smrti prav nikakršne moči ...* (kje sem že to prebrala, v kateri knjigi?) ...

V sobi se ni zganilo nič. Nekakšen mir in pa belina. Če si natančno prisluhnil, se ti je lahko zazdelo, da slišiš kapljanje tekočine iz plastične vrečke (infuzijska raztopina), obešene nad telesom, morda še neslišni pok mehurčka, ki se pojavi v cevki na svoji poti do žile na roki ... Vendar, vsi ti šumi so v resnici samo prisluhi, obstajajo samo v *tvoji glavi*, da tišina smrti ne bi bila tako neskončna ...

Še vedno sem sedela pred njeno posteljo ... Počasi, kot bi se zasukala kamera v kakšnem umetniškem filmu, sem se obrnila proti oknu. Spodaj ulica, hiše, nekje daleč mesto, grad nad njim ... Nekje v predmestju, onkraj zelene črte na obzorju, stoji hiša, v njej soba, v sobi miza, na njej, med drobtinami na pol pojedjenih kolačkov leži *Iskanje izgubljenega časa*, punčka zadaj na postelji drži svoje mrtve plastične roke v širok objem, vsepovsod so knjige in v njih *resnica*, vedno drugačna in vedno *prava* ... Stvari čakajo v predmestju (na vrnitev?), življenje čaka ... Tudi moje življenje ... V predmestju ...

Potem sem se (spet počasi, da ne bi zmotila tišine) obrnila nazaj k njej. Imela je odprte oči. Negibno me je gledala. Trznila sem.

Sem vas prestrašila?, je komaj slišno vprašala.

Prikimala sem in se poskušala nasmehnuti.

Mene pa ni več strah, je rekla in tanke, brezkrvne ustnice so se komaj premikale. *Ampak nekoč me je pa bilo ...* je nadaljevala in me gledala ... *Kar naprej me je bilo strah. V sanjah me je bilo ... Bila sem še otrok, ko so ga odpeljali ... Pobutali so po vratih in ga odpeljali ...*

Koga? Sem vprašala.

Mojega očeta.

Kdo? Sem spet zavrtala vanjo. *Kdaj?*

Ljudje v uniformah. Imela sem šest let, spominjam se vojaških škornjev, spominjam se kričanja, spominjam se mame, ki me je stisnila k sebi ...

Kdaj je bilo to?

Ni važno kdaj, ni važno zakaj, ni važno kdo, važno je, da so mi odpeljali očeta in da ga dolgo ni bilo nazaj ... In takrat se je pojavil ... Strah ... Vsako noč sem sanjala ... Vsako noč so ga odpeljali ... V sanjah sem ga zgrabila za roko in vedno so mi ga iztrgali ...

Tanek piskajoč zvok se izvije iz njenih prsi in za hip zmoti njeno enakomerno in komaj slišno pripovedovanje.

Potem sva z mamo hodili po uradih, vlekla me je s sabo, mislila je, da bo z otrokom omehčala srca uradnikov ... Spominjam se, da je na steni nad pisalno mizo visela velika slika moža v uniformi, poleg nje pa je bila na steni svetla

kvadratna sled še ene slike, ki so jo sneli ... Tečni sta kot drek! naju je ozmerjal uradnik, če je nedolžen, bo že prišel nazaj ...

Prisedla sem bliže k postelji. Še vedno me je nepremično gledala, čeprav sem zdaj imela občutek, da gleda skozme in v daljavo, da se v njenem pogledu pojavljajo davne slike in ona jih, s svojim vedno bolj šibkim glasom, samo opisuje ...

Potem so se sanje spremenile, sanjala sem, da se je vrnil, da je stal na pragu in je razširil roke, ko pa sem stekla proti njemu, so ga spet pograbili in odpeljali. In to vsako noč. Strah me je bilo noči, strah me je bilo sanj ... V sanjah sem vedela, da sanjam, pa me je bilo vseeno strah ... Potem so nama sporočili, da ga bodo izpustili ... Sli sva na sodišče, kamor naj bi ga pripeljali. Spominjam se, da sem mam tako močno stiskala za roko, da me je bolela dlan.

Zdaj je belolasa gospa utihnila. Njen obraz pa se ni premaknil. Tudi njene oči so še vedno negibno zrle proti meni. Z rokama sem se prijela za stol in se tako, ne da bi se povsem dvignila, še bolj približala njenemu zglobovju. Aluminijasti stol je pod mojo težo na položčenih tleh kovinsko zastokal, zvok je bil v tišini, v tisti zbranosti, iz katere se luščijo besede, kot se gosti bolečina v školjki, kot neznanska eksplozija hrupa ... Na stolu sem obmirovala, pravzaprav sem otrpnila. Jezna sem bila sama nase, da sem s tako banalno potezo, kot je premik stola, uničila, poškodovala najbrž zadnje trenutke zbranosti umirajoče belolase starke.

Ustnice so se ji komaj vidno premaknile ... Stegnila sem se k njenemu obrazu ... Zadišalo je po telesu ... Bil je prav poseben vonj ... Nisem ga poznala ... Podoben je bil vonju po magnolijah ... Težek vonj odhajajočega življenja ... Belolasa starka je nadaljevala svojo pripoved ...

Pred sodiščem je bil park ... Tudi danes je ... Tekli sva prek parka ... Stiskala sem mam za roko ... Vlekla me je v stavbo sodišča ... Strah me je bilo ... So to spet sanje? Mi bodo zares vrnili mojega očeta? Uradnik naju je grdo gledal ... Na steni slika in bela sled odstranjene slike ... Ja, je zarenčal, zdaj so ga pripeljali ... Ga boste lahko kar odpeljali s sabo! In se je zasmel. Tudi vojak, ki je stal zraven, se je smejal ... Na hodniku sva se stiskali na dolgi leseni klopi in čakali. Strah naju je bilo. Kaj je hotel povedati uradnik, ko je rekel: Ga boste lahko kar odpeljali s sabo! Kako odpeljali? Je mrtev? Nama bodo izročili krsto s truplom? Bilo me je tako strah, da mi je ušla voda. V šolnu se mi je nabrala lužica ... Pa mi ni bilo nič mar, in tudi mama ni rekla ničesar ... Samo čakali sva ... In je prišel.

Spet tanek pisk in njene, v tanko črto spremenjene ustnice zatrepečejo...

Komaj sva ga spoznali. Dve leti ... Dve leti ga nisem videla ... Prijela sem ga za rokav in ga držala ... Bala sem se, da bo tako kot v sanjah ... Potem smo zapustili zgradbo sodišča ... V parku pred sodiščem je oče sedel na klopi. Rekel je, da ne more več naprej, da se mu temni pred očmi, da je lačen ... Mama je rekla, da je spodaj, na začetku ulice, hotel in da imajo tam prav gotovo kakšen kos kruha, da bova takoj nazaj, da greva kupit ... Nisem hotela z njo... Bala sem se, da ga ne bo več, ko se bova vrnili. Vendar me je mama pograbila in tekli

sva proti hotelu, on pa je ostal na klopci v parku pred sodiščem ... Še zdaj je klop tam ... Njega pa ni več ...

Iz starkinega očesa se po licu spusti mokra sled ... Ena sama in široka ... Zdrsne prek brade in si utre pot naprej po nagubanem vratu ...

Kupili sva žemljo. Eno samo. Obrnili sva se in šli nazaj proti parku pred sodiščem ... Spustila sem mamo in tekla pred njo ... Strah me je bilo, da ga ne bo več ... Da ga bodo spet odpeljali ... Tekla sem ... Še nikoli nisem tako tekla ... Bila sem drobceno dekletce v belih prepranih dokolenkah in tekla sem, kot da tečem za svojim življenjem ... Strah pa je z vsakim korakom rasel in rasel ... Ko bom pritekla do vogala in pogledala proti parku, bo klop prazna ... Premislili so si in ga odpeljali nazaj ... Tako kot v sanjah ... Nikoli ne bom pozabila tistih nekaj zadnjih korakov ... Strah se je zadrnil v grlu in me dušil ... Ne bo ga več, ne bo ... Samo strah bo ostal ...

Sivolasa starka utihne in zapre oči. Njen obraz pa se zmehta v nekakšno spokojnost, v nekakšno poslednje zadoščenje, da so bile besede končno izgovorjene in da so se osvobodile ... Nekaj časa sem negibno sedela tam. Nisem se je upala dotakniti. Ko se je mokra sled na njenem licu popolnoma posušila, sem neslišno odšla. Naslednji dan sem telefonirala v bolnišnico, povedali so mi, kar sem že vedela ...

Zdaj me ni več strah. Ni me strah življenja, ki je pred mano. Ponoči se ne zbujam več s kepo v grlu. Kadar se spomnim na svojega moškega, se nasmehnem ... Bilo je lepo in minilo je ...

Stvari iz stanovanja belolase gospe smo zložili na podstrešje. Morda bo kdo prišel in jih odnesel. Knjige *Iskanje izgubljenega časa* pa zdaj ležijo na moji mizi ...

Prav včeraj sem odprla naključno stran in našla s svinčnikom podčrtan stavek ... Nasmehnila sem se, ko sem prebrala: *Življenje je lepo in noben Bog nam ne odpusti, če ga zamudimo.*